

Pospíšil, Ivo

Modernizace v literatuře západních a jižních Slovanů

Opera Slavica. 2017, vol. 27, iss. 3, pp. 51-53

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137397>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Modernizace v literatuře západních a jižních Slovanů

SOSNOWSKA, D. (ed.): *Fabryka Słowian. Modernizacje*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2017. 407 stran. ISBN 978-83-64111-07-5.

Varšavští polonisté a slavisté, kteří se zabývají především západními a jižními Slovan, vytvořili projekt modernizace v širokém slova smyslu, ale kultury a literatury zvláště. Pod názvem *Fabryka Słowian* sledují různé tváře této modernizace, v nichž právě česká problematika hraje klíčovou roli. Bohemistka Danuta Sosnowska v úvodním textu píše, že jde o projekt čtyřdílné série, která kromě modernizace zahrnuje revizi, institucionalizaci, popularizaci (možná by se hodil i zvláštní díl o *polarizaci*, která byla asi nezáměrným a nechtěným, ale přece jen významným důsledkem těchto procesů). V podstatě jde o hledání a nacházení charakteristických posunů v těchto literaturách po roce 1989 ve spojitosti s modernizačními snahami. V analýze proměn literatur západních a jižních Slovanů editorka a další exploatují také známější maďarskou produkci (Moritz Csáky), najdeme zmínky o konstruktivismu, také o českých architektonických konstruktivistických artefaktech, jež se nacházejí i v Brně, jsou spojeny s léty první Československé republiky včetně projektu rodiny Bařovy, vývozu kapitálu a funkcionalismu Zlína. To se potom rozvíjí v bohaté diskusi, která probíhá se sedmi účastníky včetně editorky. Název této debaty je příznačný: „Żyjemy pomiędzy dwoma światami“. Klíčem je budování urbánní literatury a kritiky, zejména v českém prostředí, na rozdíl od jiných v prostoru střední Evropy. V diskusi se jeden z účastníků dotkl také slabosti českého futurismu (víme, že o něm vznikla jako první a zatím jediná monografie právě polské autorky (viz naši recenzi)¹. Ty důvody mohou být i jiné, než jaký se uvádí (jeho „rozptylenost“): jednak byl futurismus překryt senzualismem a vitalismem s inspirací Henrim Bergsonem, jednak se tu rodí futurismu protikladná dystopie bratří Čapků. Nacházíme tu i nám spřízněné názory o elitnosti a sebestřednosti avantgardy. Diskutanti jdou až k českým formistům a připomínají J. Durdíka, jejich pramenem je tu Oleg Sus, jinde zase Květoslav Chvatík, pozoruhodné jsou i zmínky o docentovi (později profesorovi in memoriam) Masarykovy univerzity, marxistovi Bedřichu Václavkovi (kdysi měla tato oběť nacistického běsnění před rektorátem mateřské univerzity bystu) a jeho pojetí poetismu i původní pojetí (oproti sovětskému Bucharinovu nebo Gorkého) socialistického realismu (to jen okrajově, což je škoda), stranou zůstává jeho koncepce pololidové literatury i jeho stěžejní kniha *Lidová slovesnost v českém vývoji literárním* věnovaná památce jeho ideového oponenta a učitele Arna Nováka (vydáno u Václava Petra v druhém roce okupace

1 POSPÍŠIL, I.: *Ilona Gwózdź-Szewczenko: Futuryzm w czeskim pejzażu literackim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009. STIL 10, Beograd 2011, s. 357–358.

1940). Také je zjevné, že se Václavkem nezabývali pouze citovaní Květoslav Chvatík nebo Štěpán Vlašín: kam se poděly všechny ty svazky Václavkovy Olomouce? Vědec nemůže opomíjet ani to, s čím třeba nesouhlasí nebo se mu to do jeho koncepce nehodí. Stranou tak zůstala i sličná publikace, dnes už bibliofilská rarita, jež vyšla péčí pozdější českého velvyslance ve Vatikánu a básníkovy syna F. X. Halase (*Venia docendi: dokumentace k habilitaci PhDr. Bedřicha Václavka in memoriam profesora filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Edice dokumenty vydávaná Závodním výborem ROH FF UJEP, Brno 1982*).

V části o expanzi forem je použita česká literatura dosti expurgovaná a bylo by k ní možno leccos dodat, například tu jako bílé místo zeje celá problematika českého surrealismu s jeho zásadními texty estetickými i poetologickými. To nicméně nic nemění na důležitosti takové diskuse, zejména když se dovídáme, jak se Poláci na toto dívají: bohužel se spíše dovídáme o tom, co z české produkce čtou nebo co je jim k čtení předkládáno, méně se tu vyskytuje na bázi srovnání a jiné kulturní a politické zkušenosti ostřejší pohled na české modernizační věci v meziválečném období. Je zřejmé, že pochopení celé transformace po roce 1989 je s meziválečným vývojem úzce spjata a tady se západní a jižní Slované dost lišili už podmínkami, v nichž se jejich literární umění rozvíjelo: od diktatur a autoritativních režimů (kterých – netřeba dodávat) až k demokratickým systémům s autoritativními rysy až k víceméně čistému parlamentarismu. To se přirozeně projevilo i v podobě oné modernizace, jiné v Československu, jiné v královské Jugoslávii a jiné v autoritativním Polsku a Maďarsku.

Je dobře, že je tu západno- a jihoslovanský prostor probírá vcelku: Aneta Daszuta píše právě o expanzi forem jako jednom z základních znaků modernizace v první polovině 20. století, Marta Cmiel o proměnách v slovinskojazyčném meziválečném prostoru, Jasmina Šuler-Gašos o genezi slovinského sociálního realismu (Slovinsko tím bylo známé, více než jiní jižní Slované), Patrycjusz Pajak zkoumá chorvatský filmový modernismus, Maciej Falski se zabývá Sarajevem a Bosnou za Habsburků, Anna Kobylińska sleduje polemiku Jána Lajčiaka a Alexandra Matušky o modernizaci na Slovensku, Sylwia Siedlecka analyzuje vývoj bulharského cirkusu v letech 1948–1983, Jerzy Molas modernizační kroky v Srbsku, Karolina Ćwiek-Rogalska demonstrovuje téma modernizace československého pohraničí v literatuře, Aleksander Kaczorowski ukazuje na peripetie modernizace od Pražského jara po začátek tzv. normalizace, Robert Kulmiński zase „domácí umění“ v Československu. Pozoruhodné je, že zde najdeme jako znaky modernizace nejen rámcová témata politická, jako jsou Pražské jaro nebo moderní film, ale také takové zdánlivě marginální věci, jako je právě „domácí umění“ nebo cirkus či dílčí literární polemika. Přitom se ukazuje, že někteří autoři zůstali poněkud na povrchu. Ten, kdo se kdy zabýval jednotlivostmi spojenými s modernizací, studoval historické události nebo vývoj posledních několika desítek let či dokonce

v té době v příslušných zemích žil, nebude asi spokojen s občas se vyskytujícími schematickými výklady, jindy zase s redukcí používané literatury, většinou hodně závislé na českých mainstreamech, mediálních klišé a sugerovaných ideologických modelech. To je škoda. Na druhé straně je tu pokus pohlédnout jinýma očima, zvnějšku, v širším kontextu na jedinečné události nebo jevy v kulturním záběru srovnávacím a to je ten zisk, ona přidaná hodnota, která by z přítomného souboru studií vyplývala, zvláště když jde o první díl zamýšleného čtyřdílného celku: ten bude koncepci jistě dále rozvíjet a snad připomínky z různých stran k tomuto prvnímu svazku také nějak zúročí. Faktem je, že právě srovnávací přístup tu vykazuje zjevný deficit.

Ivo Pospíšil

Hledání ekvivalence nejen ve slovanském jazykovém areálu

GUZI, L. (ed.): Hľadanie ekvivalentností VII. Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého grantového seminára rusistov, konaného dňa 4. – 5. septembra 2014 na Inštitúte rusistiky FF PU v Prešove = sborník dokladov, pročitanných na meždunarodnom seminare, sostojavšijsia 4–5 senťabria 2014 g. na Institute rusistiki (IRU) FF PU v Prešove. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2015. 302 s. Acta facultatis philosophicae universitatis Prešoviensis, Jazykový sborník 52. ISBN 978-80-555-1347-8.

Ekvivalenci můžeme obecně definovat jako rovnocennost, stejnou platnost, totožnou hodnotu i vzájemnou záměnnost. Jaké hodnoty, životní zkušenosti, historické události, znalosti, jazykové jevy, literární postupy a symboly mají společné obyvatelé slovanského světa? Jaká pojítka můžeme najít při diachronním či synchronním zkoumání jednoho jazyka či národa nebo dokonce jazykového projevu jediné osobnosti? Na to, jak se národy, jejich kultury a jazyky vzájemně ovlivňují, sobě podobají i odlišují, se zaměřili přispěvatelé sborníku příspěvků z mezinárodního vědeckého grantového semináře rusistů, konaného dne 4.–5. září 2014 v Institutu rusistiky FF PU v Prešově. V pořadí již sedmý sborník, který je pokračováním řady konferencí reagujících na aktuální otázky současné rusistiky, si tentokrát vytkl za cíl vyjádřit se ke změnám v jazyce, ke kterým došlo v návaznosti na společenské zvraty ve 20. století. Nejvíce pozornosti je ve sborníku z různých úhlů pohledu a pomocí různých přístupů, metod, interpretací a analýz věnováno problematice změn spojených s evolucí ruského jazyka a ruského jazykového prostředí v souvislosti s geopolitickým vývojem východoslovanského areálu v minulém století.

Jak plyne z názvu a povahy tématu, záběr sborníku je rozsáhlý a nabízí tak širokou paletu témat pro různé zájemce. Ač se jedná o sborník završující konferenci